୧

ଜାତିର ଧକ୍‌କା

ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ର

୧.୧ ଉପକ୍ରମ

ଭାରତୀୟ ସଭ୍ୟତାର ମହାନତା ବିଶ୍ୱବିଦିତ । କିନ୍ତୁ ଏହାରି ଭିତରେ କେବେ କେମିତି ଉଙ୍କିମାରିଛି ନାନା କୁସଂସ୍କାର । ସେଗୁଡ଼ିକ ଆମ ସୁସ୍ଥ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ପରିପନ୍ଥୀ । ଆମ ସମାଜରେ କେତେକ ନିମ୍ନ ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅଜାତିଆ ଏବଂ ଧର୍ମଛଡ଼ା ଆଖ୍ୟା ଦେଇ ସମାଜରୁ ବାସନ୍ଦ କରାଯାଇଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର ଭୁଲ୍ ଅତି ସାଧାରଣ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସମାଜର ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା ନଦେଇ ବରଂ ଅଧିକ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ କରିଥାନ୍ତି । ସେହି ସାଧାରଣ ଭୁଲ୍ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁ ଆର୍ଥିକ ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଆଉ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ସମାଜରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାସନ୍ଦ କରାଯାଇଥାଏ । ସମାଜର ଏହି ଭୟାବହ କୁପରମ୍ପରାର ଶିକାର ହୋଇ କେତେ ଯେ ନିରୀହ ଲୋକ ନିର୍ଯାତିତ ହୋଇଛନ୍ତି ତାହାର ହିସାବ ନାହିଁ । ଏଭଳି ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାର ଗୋଟିଏ ଜାତିର ବିକାଶରେ ଅନ୍ତରାୟ ସୃଷ୍ଟି କରେ । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ସଂସ୍କାରଧର୍ମୀ ସମାଜବାଦୀ ସାହିତ୍ୟିକ ତା'ର ସାହିତ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ସମାଜରୁ ଏପରି କୁସଂସ୍କାର ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଲେଖନୀ ଚାଳନା କରେ । ଏଭଳି ଜଣେ ସଂସ୍କାରବାଦୀ ଲେଖକ ହେଉଛନ୍ତି ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ର, ଯିଏ ତାଙ୍କ ଗଳ୍ପରେ ଏଭଳି ଏକ କୁସଂସ୍କାରକୁ ନେଇ "ଜାତିର ଧକ୍‌କା" ଗଳ୍ପ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ।

୧.୨ ଗଳ୍ପ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ଗଳ୍ପ ପଠନ ଦ୍ୱାରା ଆମେ

- ଗାଳ୍ପିକଙ୍କ ରଚିତ "ଜାତିର ଧକ୍‌କା" ଗଳ୍ପର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ବୁଝିବା ।
- ଆମ ସମାଜରେ ଥିବା ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ସମ୍ପର୍କରେ ଅବଗତ ହେବା ।
- ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗୁ କିପରି ନିରୀହ ନିମ୍ନ ଜାତିର ଚରିତ୍ରମାନେ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି ତାହା ଜାଣିପାରିବା ।
- ଲେଖକ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ର ଏକ ବାସ୍ତବ ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଦ୍ୱାରା ନାରସେନା କିପରି ଶିକାର ହୋଇଛି ତାହାକୁ ସହଜରେ ବୁଝିପାରିବା ।
- ସେ ସମୟରେ ଆମ ପ୍ରଦେଶରେ ଶ୍ରମିକମାନେ କିପରି ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରିପାରିବା ।
- ଏଥି ସହିତ ଆମର ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ଜାଣିପାରିବା ।

୧.୩ ଗାଳ୍ପିକଙ୍କ ପରିଚୟ

ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବାଣପୁର ଥାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ କୁମାରଙ୍ଗ ଶାସନରେ ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ର ୧୮୯୮ ମସିହାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସତ୍ୟବାଦୀ ବନବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ର ଥିଲେ ଏବଂ ପରେ ସେଠାରେ ଶିକ୍ଷକତା କରିଥିଲେ । ସେ ବିଶେଷକରି ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ଓ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ମହାନ ଦେଶପ୍ରେମୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ସମାଜରୁ କୁସଂସ୍କାର, ଦୁର୍ନୀତି ଦୂର କରି ଏକ ସୁସ୍ଥ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ଏକାଧାରରେ ସେ ଜଣେ କବି, ଗାଳ୍ପିକ, ଔପନ୍ୟାସିକ, ପ୍ରାବନ୍ଧିକ ଓ ସାମ୍ବାଦିକ ଥିଲେ । 'ନିଆଁଖୁଣ୍ଟା' ବ୍ୟଙ୍ଗ ପତ୍ରିକା ମାଧ୍ୟମରେ ଜଣେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟଙ୍ଗସ୍ରଷ୍ଟା ରୂପେ ସେ ଜନାଦୃତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ବିପୁଳ । ତାଙ୍କର ଗଳ୍ପ ସଙ୍କଳନ ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି- ଏବେ ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚିଛି, ନୀଳ ମାଷ୍ଟ୍ରାଣୀ, ମୁଁ ଦିନେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲି, ଶ୍ରୁତି ସଞ୍ଚୟନ, କଥା ଓ କାହାଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ।

୧.୪ ମୂଳ ବିଷୟ

- ଏକ -

ଦିନ ନାହିଁ, ରାତି ନାହିଁ, କାମ ଚାଲିଛି । ଧରଣୀର ମାଟି ଗୋଡ଼ି ପଥର ସଙ୍ଗେ ଧରଣୀବାସୀ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମାନବ ସେଠି ସମାନ ହୋଇ ମିଶି ରହିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଜାତି-ମହତ୍ତ୍ୱ ନାହିଁ, ମାନ-ଗୌରବ ନାହିଁ, କୁଲିତ୍ୱର ମହିମା ବା ଅଭିଶାପରେ ଓଡ଼ିଆ, ତେଲଙ୍ଗା, ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ ସମସ୍ତେ ସେଠାରେ ସମାନ ।

ଅନବରତ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଛି । ପର୍ବତ ତାଡ଼ି ପଥର ଫଟାଯାଉଛି, ହାତୁଡ଼ି ଧରି ପଥର ଗୁଣ୍ଡା କରାଯାଉଛି; ଆଉ ବୁଭୁକ୍ଷୁ ମାନବ ସେଗୁଡ଼ାକ ବୁଭୁକ୍ଷୁଭାବରେ ବୋହିନେଇ ଠାଏ ଠାଏ ଜମାକରୁଛି । ସେହିଠାରେ ରସୁଲକୋଣ୍ଡାର ବିରାଟ ଘାଇ ବନ୍ଧାଯାଉଛି ।

ଏ ପାଖେ ପର୍ବତ, ସେ ପାଖେ ପର୍ବତ - ଏ ମଧ୍ୟରେ ମାଟି ପଥର ଓ ମାନବର ଲୀଳା ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଚାଲିଛି । ମଣିଷ ତାଳୁରୁ ବାଳ ଉପୁଡ଼ିଯାଉଛି, ଆଖିର ତେଜ କମିଆସୁଛି, ପାଦର ଗତି ଶିଥିଳ ହୋଇପଡୁଛି; ତଥାପି ସେହି ମାନବ-କୁଲି ମାଟି, ଗୋଡ଼ି, ପଥର ବୋହିବାରୁ ବିରତ ହେଉ ନାହାନ୍ତି !

ଏହି କୁଲିପ୍ରାଣରେ ପୁଣି ହସ ! ତାହା ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ଧରଣର ହସ । କିଏ କେତେ ମାଟି ବୋହିଲା, କିଏ କେତେ ପଇସା ପାଇଲା ଏଥିରେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କ ସାନ-ବଡ଼ର ମହିମା । ସେଠି ଯେବେ କିଏ ବଡ଼ ଜାତି ଲୋକ ଛୋଟ ଜାତିର ଲୋକକୁ ଜାତିକଥା ପଚାରେ, ଉତ୍ତର ପାଏ- "ମୁଁ କୁଲି, କୁଲିଗିରି କରି ମୁଁ ପଇସା ପାଏ । ଗଙ୍ଗା ନାଇଡୁ, ରାମ ଦାସ, ମଧୁ ରାଉଳ, ରଘୁ ମିଶ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଙ୍ଗର ମୁଁ ଜଣେ ।"

ରସୁଲକୋଣ୍ଡାର ଘାଇ ଏହିପରି ସାମ୍ୟଶିକ୍ଷା ଦେଇ ଅନେକ ଦିନ ଅନେକ ମାନବପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଥିବା କଥା ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ବନବାସୀ କନ୍ଧଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାସାଦବାସୀ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନେକଙ୍କ ମୁହଁରୁ ନିରାଟ ସତ୍ୟରୂପେ ଶୁଣାଯାଏ ।

- ଦୁଇ -

ସେ ଦିନ ଏବେ ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀରୁ ବଳିଗଲାଣି । ସେଠାରେ ମାଟିଗୋଡ଼ି ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁନା ପାଲଟି ମାନବର ଅକଳନ୍ତି ରତ୍ନ-ଭଣ୍ଡାରରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲାଣି । ସେଠାରେ ପାଣି ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଞ୍ଜଭୂମି ଗଞ୍ଜାମରେ ଅମୃତଧାରାରୂପେ ଗ୍ରାମ ବିଲ ପ୍ରାନ୍ତରରେ ସୁନାର ଫୁଲ ଫୁଟାଇ ଦେଲାଣି । ଆଉ ସେ ଯୁଗର କଥା, ସେହି କୁଲିଧର୍ମର ସାମ୍ୟପୀଠ କଥା କିଏ ମନେ ପକାଉଛି ? ସେହି ଯୁଗର ଏକ ମାତୃତ୍ୱର କ୍ଷୁଦ୍ର କାହାଣୀ ଏହିଠାରେ ଏତେ ଦିନ ପରେ କୁହାଯାଉଛି ।

ଦିନେ ସେଠାରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା । ଦୂର ମଫସଲ ଭିତରେ ଯେପରି ସନ୍ଧ୍ୟାର ନୃତ୍ୟଛାୟା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, ସେପରି ହେଲା ନାହିଁ । କ୍ରମେ ତରୁଲତାମୂଳ ଅନ୍ଧାର, ତା'ପରେ ଗିରିଗୁହା ଅନ୍ଧାର, ତା'ପରେ ପର୍ବତର ଶିଖରଦେଶ ନିଷ୍ପ୍ରଭ, ଶେଷରେ ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବୀ ପାହାଡ଼ଟା କେଉଁଆଡ଼େ ଅଦୃଶ୍ୟ ! ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ବିଶାଳ ଧରଣୀ କୁଆଡ଼େ ବୁଡ଼ିଗଲା । ଖାଲି ଶୁଭିଲା ବନ୍ୟପଶୁର ବିକଟ ଚିତ୍କାର; ଆଉ ପବନର ସନସନ ଶବ୍ଦ ।

ସେହି ଭିତରେ କିନ୍ତୁ ଧରଣୀବାସୀ ସେହି ଶ୍ରାନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତ କୁଲିଗୁଡ଼ାକ ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ ମାତି ଉଠିଲେ । କିଏ କହିଲା- "ଜୟ ହେ ରଘୁପତି ରାଜା ରାମ ।"

କିଏ କହିଲା- "ବୋଲ ଭାଇ, ଆଲ୍ଲା ହୋ ଆକବର !"

କାହାର ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱର ଚମକ ଦେଇ ଉଠିଲା- "ବଂ ବଂ ଶିବ - ଭୋଳାନାଥ...." ଏହିପରି କେତେ ପ୍ରକାରେ ମହାମହିମଙ୍କ ମହିମା ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣାଗଲା ! ରସୁଲକୋଣ୍ଡାର ନିର୍ଜୀବ ଗୋଡ଼, ମାଟି, ପଥର ଭିତରୁ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଉଠି ବେଳେବେଳେ ଶାନ୍ତ ନୈଶ ଗଗନକୁ ଚମକାଇ ଦେଇ ନୂତନ ବିଶ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି କଲା ।

ସେହି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଘାଇରେ କାମ କରୁଥିବା କୁଲିମାନଙ୍କର ଏକ ବଣଭୋଜି । ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଓଡ଼ିଆ, ତେଲଙ୍ଗା, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଚଣ୍ଡାଳ ସମସ୍ତଙ୍କର ଉତ୍ସବ । ସମସ୍ତେ କୁଲି; ସମସ୍ତେ ବୁଝିଥିଲେ ସେଠି ସମସ୍ତେ ସମାନ । ଗାଣ୍ଡୁଆଏ ମାଟି ମୁଣ୍ଡକୁ ଟେକିଲେ କେତେ ଝାଳ ବୁହେ, ଖଣ୍ଡେ ପଥର ଗୁଣ୍ଡ କଲେ କିପରି ଷୋଳ ଶିରା ଦୁହିଁ ହୋଇଯାଏ - ଏ ପ୍ରାଣର ବ୍ୟଥା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକାପରି ଜଣାଥିଲା । ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜାଣିଥିଲେ - ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କୁଲି ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଉଥିଲେ ।

ସେହି ଭୋଜିରେ ସାମ୍ୟ-ଧର୍ମ ପାଳିତ ହେଲା ।

- ତିନି -

ପାତ୍ରପଡ଼ା ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପଲ୍ଲୀ । ଘାଇର ହୁଡ଼ା ଉପରେ ଠିଆହେଲେ ପାହାଡ଼ ତଳେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଯେଉଁ କେତୋଟି ଚାଳଘର ଦେଖାଯାଏ; ସେଠା ପାଖଲୋକେ ସେହି ସ୍ଥାନଟିକୁ ପାତ୍ରପଡ଼ା କହନ୍ତି ।

ଘାଇପାଖେ ତ କୁଲି-ଭୋଜି ସରିଲା; ତା'ପରେ ଗାଁ ଭିତରେ ଏକ କୁଡ଼ିଆ ପାଖେ ଏକ ବିଷମ ସମସ୍ୟା ପହଞ୍ଚିଲା । ଭୋଜି ଖାଇସାରି ଚଉଦବର୍ଷର ଭେଣ୍ଡିଆ ନାରସେନା ଯେତେବେଳେ ଯାଇ ପାତ୍ରପଡ଼ା ଗାଁର ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆ ପାଖେ ପହଞ୍ଚିଲା ରାତିଅଧରେ, ଜଗୁଆଳ କୁକୁର ଗର୍ଜିଉଠିଲା ପରି ଘର ଭିତରୁ ଗର୍ଜନ

ଶୁଭିଲା – "ଦୂର୍ ହୁଅ ଅଜାତିଆ, ଦୂର୍ ହୁଅ । ଯା, ପୁରୀ ଯା, ଗୋବରପାଣି ପି, ତେବେ ଯାଇ ଜାତି ପାଇବୁ । ବାର ଜାତି, ତେର ଗୋଲା, ପଠାଣ, କିରସ୍ତାନ ସାଙ୍ଗରେ ଖାଇ ଏ ଘରେ ପୁଣି ପାଦ ପକାଇବାକୁ ଆସିଛୁ ?"

ନାରସେନାର ପଥର ବୁହା ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ ସହଜରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ନାହିଁ । ସେ ସତରେ ଆପଣା ଘରକୁ ଆସିଛି କି ଆଉ କେଉଁଠିକି ଆସିଛି; କିଛି ସମୟ ଠିଆହୋଇ ଆଗ ଭାବିଲା । ଯେତେବେଳେ ସେ ଆପଣା ଦୁଆରମୁହଁର ଲେମ୍ବୁଗଛ, ପଥର ପାହାଚ ସବୁ ଚିହ୍ନିପାରିଲା, ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଦଚାଳି ପିଣ୍ଡାରେ ଯାଇ ବସିଲା ।

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗାଳି ପରେ ଗାଳି ବର୍ଷଣ ହେଲା । ନାରସେନା ଗତ ଦେଢ଼ବର୍ଷ ହେଲା ଆପଣା ଦେହକୁ ପଥର କରି କେତେ ପଥର ବୋହିଛି, ପଥରଠାରୁ କେତେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରିଛି; ମାତ୍ର ସେତେବେଳର ଗାଳି ତାକୁ ବଡ଼ ବାଧିଲା । ତା' ମୁଣ୍ଡରେ କେତେ ଚିନ୍ତା ଖେଳିଲା । ଘର ଭିତରକୁ ପାଦ ପକାଇବାକୁ ମନା । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଥିଲା ଅଧିକାର, ଏଇ କେତେ ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ସେ ଅଧିକାର ଗଲା କୁଆଡ଼େ ? ବଣଭୋଜି କି ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରେ ଏପରି ଲୁହ ଆଣି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏପରି ଅଜାତିଆ କରିଦେଲା !

ଓହୋ ..... ନାରସେନାର ବୁକୁ ଫାଟିଗଲା ପରି ଲାଗିଲା । ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ସେ ଜଣକର ଛବି ଦେଖିଲା । ଡାକିଲା- "ମାଆ !"

ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପିଣ୍ଡାର ସେ ପାଖରେ କାହା ହୃଦୟ ଭିତରେ ଗୁରୁ ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟାର ଶବ୍ଦ ଜଣାଗଲା ।

ପୁଣି ଏ ପଚାରିଲା- "ଯିବି ଭା'ରି ? ଏ ଘର କ'ଣ ମୋର ଆଉ ନୁହେ ?"

ଉତ୍ତର ପାଇଲା- "ନା, ଅଜାତିଆର ଏ ଘର ନୁହେ । ଯା, ଜାତି ହେଲେ ଆସିବୁ ।"

ନାରସେନାର ତରୁଣ ହୃଦୟ କେବଳ ଦୁଃଖ, ଅଭିମାନ, କ୍ରୋଧରେ କୁହୁଳିଉଠିଲା । ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ସେ କେତେ କ'ଣ ଭାବିଗଲା । ରାତି ତିନି ପହର- ଏ ଗଭୀର ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ତା' ଉପରେ କାହାର ଏ ଅଭିଶାପ ପଡ଼ିଲା ।

ଶୂନ୍ୟ ଅନ୍ଧାର, ଶୂନ୍ୟ ଧରଣୀ- ଏ ଭିତରେ ଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟଟା ଧରି ନାରସେନା ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଦ ଉଠାଇଲା ।

- ଚାରି -

ରୁକ୍ଷ ଗିରି-ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଜୀବନ-ଆଲୋକ ବିଞ୍ଚିଲା ପରି ପ୍ରଭାତୀ ତାରା ଯେତେବେଳେ ଦିଗ୍‌ବଳୟର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ହସିଉଠି ଘାଇର ପାଣି ଭିତରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହେଲା, ସେତିକିବେଳେ ସେହି ଘାଇ ଉପରେ ଜଣେ କିଏ ବର୍ଷୀୟସୀ ନାରୀ ତା'ର ପ୍ରାଣର ନନ୍ଦନକୁ ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରି କପୋଳ-ଦେଶରେ ଘନ ଘନ ଚୁମ୍ବନ ଦେଇ କହିଲା- "ବାବୁରେ, ଧନ ମୋର.....କୁଆଡ଼େ ଯିବୁ..... ?"

ପଥରୁଦ୍ଧ ଝରଣାର ଜଳ ହଠାତ୍ ପଥ ପାଇ ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠିଲା ପରି ତାହାରି କୋଳରେ କାହାର କରୁଣ କଣ୍ଠର ସ୍ୱର ଶୁଣାଗଲା – "ମାଆ ... ?"

ପୁଅ ରାତିରେ ଘର ଛାଡ଼ି ଆସିଲା ପରେ ମାଆ ଯେ କି ଉଦ୍‌ବେଗରେ ବଣବୁଦା ଭିତରେ ଡାକି ଡାକି ବୁଲୁଛି, ସେ କଥା କେବଳ ସେହି ମାତୃହୃଦୟ ବୁଝିବ । ଶେଷକୁ ପୁଅକୁ ବନ୍ଧ ଉପରେ ନିଦ୍ରିତାବସ୍ଥାରେ ପାଇ ଜାକିପକାଇ କହିଲା- "ବାବୁ ମୋର, ଯାଉଛୁ କୁଆଡ଼େ ତୁ ?"

ନାରସେନାର ଚେତା ହେଲା । ଘରୁ ଆସି ସେ ଗଛ ପଥର ପାଣି ପବନ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗେ ଦୁଃଖ ଜଣାଇଥିଲା, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ପାଇଁ ଡାକିଥିଲା, ମାତ୍ର ମାଆକୁ କିଛି କହିପାରି ନଥିଲା । ବାଟକଡ଼ର ତା'ର ଚିରପରିଚିତ ସିନ୍ଦୂରବୋଳା ପଥର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ କୁଣ୍ଢାଇ ଡାକିଥିଲା- "କହ ମା' ...ମୋର କି ଜାତି ଗଲା ?"

ପଥର ଉତ୍ତର ଦେଇ ନଥିଲା ।

ଶେଷରେ ସତରେ ତା'ର ମାଆ ଆସି ଯେତେବେଳେ ତାକୁ ଛୁଇଁଲା, ସେ କହିଲା- "ମୁଁ ଅଜାତିଆ, ମାଆ, ମୋତେ ଛୁଇଁଲେ ଜାତି ଯିବ !"

ମାଆ କହିଲା- "ମୋର ଜାତି ଯିବ ? ମୁଁ ପରା ତୋର ମାଆ... !"

"ମା' ! ମୁଁ ଯିବି ଦୂରକୁ । ମୋର ଘରେ ଆଉ ଥାନ ନାହିଁ ।"

- "ଦୂରକୁ ?"

- "ହଁ, ଦୂରକୁ । ଜାତି ନାଇଁ ମୋର । ଏଠି ମୋତେ କିଏ 'ଜାତି' ପଚାରିଲେ କ'ଣ କହିବି ?"

ମାଆ ପୁଅକୁ ଆହୁରି କୋଳକୁ ଟାଣିଆଣି କହିଲା- "କହିବୁ ମୋର ପୁଅ ବୋଲି !"

"ଅଜାତିଆ ତୋର ପୁଅ ହେବ ....." ଏତିକି କହି ପୁଅ ବ୍ୟାକୁଳ ସତୃଷ୍ଣଭାବରେ ମାଆର ସେହି ସ୍ନେହଲାବଣ୍ୟମୟ ମୁଖମଣ୍ଡଳକୁ ଚାହିଁରହିଲା ।

ସେଥିରୁ ଯେଉଁ ଅମୃତ ଝରୁଥିଲା, ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ତା' ହୃଦୟଟା ସେଥିରେ ଉଲ୍ଲସି ଉଠିଲା; ମାଆ ଆଉ ଉତ୍ତର ଦେଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଅଜସ୍ର ଧାରାରେ ତା'ର ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଲୁହ-ଝରଣା ଫିଟିଗଲା । ରସୁଲକୋଣ୍ଡାର ସେହି ଘାଇଠାରୁ କେଡ଼େ ଗଭୀର ସେ ଝରଣା ! ଖାଲି ଲୁହ-ଖାଲି ଲୁହ-ଓହୋ..... ସେ ହୃଦୟଟା ଫାଟିଗଲା ପରା ।

ପୁଅ କହିଲା- "ମା, ଯାଉଚି ଦୂରକୁ ।"

- "ଚାଲ ଧନ, ମୁଁ ଯିବି....."

ଦିହେଁ ଚାଲିଲେ- ଚାଲିଲେ..... ଚାଲିଲେ.....

ରାତି ପାହିଲା । ମାଟି ବୁହା ହେଲା; ମାତ୍ର ନାରସେନା ଆଉ ତା'ର ମାଆର ଇତିହାସ ସେଦିନ ସେହିଠାରେ ସେତିକିରେ ରହିଲା ।

* * * *

ଟିପ୍ପଣୀ

ଏହି ଘଟଣାର ବହୁବର୍ଷ ପରେ - ୧୯୩୪ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସ ୧୦ ତାରିଖ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଛତ୍ରପୁର ସହରର ଏକ ଗଳି ଭିତରେ ହଠାତ୍ କଥା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ଯେ, ରସୁଲକୋଣ୍ଡା ଘାଇ-ଯୁଗର ନାରସେନା ନାଇଡୁ ପୀର୍ ମହମ୍ମଦ ନାମରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ସଂସାରରେ ରହିଛି । ସେ ଆଉ ଘରକୁ ଫେରି ନାହିଁ, ପୁରୀ ଯାଇ ନାହିଁ, ଗୋବରପାଣି ପିଇ ନାହିଁ । ଜାତିର ଧକ୍କା ତାକୁ ବହୁ ଦୂରକୁ ଠେଲିଦେଇଛି ।

୧.୫ ଗଳ୍ପଟିକୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ

କଠିନ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ :

ବୁଭୁକ୍ଷୁ- ଭୋକିଲା
ରସୁଲକୋଣ୍ଡା- ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଭଞ୍ଜନଗର ଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ
ପ୍ରାସାଦ- କୋଠାଘର
ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀ- ପଚାଶବର୍ଷ
ନୃତ୍ୟଛାୟା- ଛାଇର ନାଚ
ନିଷ୍ପ୍ରଭ-ପ୍ରଭାବିହୀନ, ଅନ୍ଧାରିଆ
ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବୀ- ଆକାଶକୁ ଛୁଇଁଥିବା
ରୁକ୍ଷ- କଠିନ, କଠୋର
ପ୍ରଭାତୀ ତାରା- ପାହାନ୍ତି ତାରା (ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ)
ବର୍ଷୀୟସୀ-ବୟସ୍କା ମହିଳା
ସତୃଷ୍ଣ- ଆତୁର, ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ

ଗଳ୍ପଟି ଆମକୁ ଭଲ ଲାଗିଲା । କାହିଁକି ଭଲ ଲାଗିଲା ? ଏଥିରେ ଥିବା ନାନା ଉପାଦାନ ଆମ ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲା । ସେହି ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ଭିତରୁ ମୁଖ୍ୟ ଉପାଦାନ ଦୁଇଟି ହେଲା - କାହାଣୀ ଓ ଚରିତ୍ର । ଆମେ ଏବେ ପଢ଼ିଥିବା ଏ ଗଳ୍ପର ଏ ଦୁଇ ମୁଖ୍ୟଉପାଦାନ ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ।

କଥାବସ୍ତୁ: ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ରସୁଲକୋଣ୍ଡାଠାରେ ଆନିକଟ ନିର୍ମାଣ ଚାଲିଥାଏ । ଶ୍ରମିକମାନେ କାମରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ପଥର କଟା ହେଉଥାଏ ଆଉ ଶ୍ରମିକମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହି ବନ୍ଧ ତିଆରି ହେଉଥିବା ସ୍ଥାନରେ ପକାଉଥାନ୍ତି । ଶ୍ରମିକମାନେ ଭିନ୍ନ ଜାତି, ଭିନ୍ନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଓ ଭିନ୍ନ ଭାଷାଭାଷୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଭେଦଭାବ ନଥିଲା । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ନିଜକୁ ଶ୍ରମିକ ବୋଲି ଚିହ୍ନିଥିଲେ ଓ ଚିହ୍ନାଉଥିଲେ । ଶ୍ରମ ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲା ସମାନତାର ମନ୍ତ୍ର । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଉଚ୍ଚନୀଚ ଭେଦଭାବ ନଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଶ୍ରମିକଟିଏ । ତାର ନାଁ ନାରସେନା । ତାର ଘର ସେ ସ୍ଥାନରୁ କିଛି ଦୂରରେ ପାତ୍ରପଡ଼ା ନାମକ ଗାଁରେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରମ ଓ ସାମ୍ୟମନ୍ତ୍ରରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇ ଦିନସାରା ପଥର ବୁହେ । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଘରକୁ ଫେରିଯାଏ ।

ଦିନେ ଶ୍ରମିକମାନେ ମନଖୁସିରେ ଭୋଜି କରିଥିଲେ । ଦିନଯାକର ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ପରିଶ୍ରମ ପରେ ମହାମଉଜରେ ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ବସି ଭୋଜି ଖାଇଲେ । ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ, ଓଡ଼ିଆ-ତେଲେଙ୍ଗା, ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଚଣ୍ଡାଳ ଏକାଠି ପଂକ୍ତି ଭୋଜନ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଖୁସି ଦେଖିଲେ ନସରେ, କିଏ କହୁଥାଏ - ଜୟ ରଘୁପତି ରାଜା ରାମ, ଆଉ କାହା ତୁଣ୍ଡରେ 'ଆଲ୍ଲା ହୋ ଆକବର' ଧ୍ୱନି, କିଏ ପୁଣି ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଥାଏ ବଂ ବଂ ଶିବ ଭୋଳାନାଥ । ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ ସେମାନେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରୁଥାନ୍ତି । ଠାକୁରଙ୍କୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମ ଡାକ ଛାଡୁଥିଲେ ବି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଶ୍ରମିକ ଭାବରେ ଥିଲେ ସମାନ । ତେଣୁ ଭୋଜିରେ ମଧ୍ୟ ସାମ୍ୟଧର୍ମ ପାଳନ ହୋଇଥିଲା ।

ନାରସେନା ଭୋଜି ଖାଇ ଖୁସିରେ ଘରକୁ ଫେରିଲା । କିନ୍ତୁ ତା ପୂର୍ବରୁ ଭୋଜିର ସମ୍ବାଦ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚି ହଇଚଇ କରିଦେଇଥିଲା । ତେଣୁ ନାରସେନା ଯେତେବେଳେ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ପହଞ୍ଚିଲା ଭିତରୁ ଶୁଭିଲା ତିରସ୍କାର ବାଣୀ । ବାରଜାତି ସାଙ୍ଗରେ ଏକାଠି ବସି ଭୋଜନ କରିଥିବାରୁ ତାର ଜାତି ଚାଲିଯାଇଛି । ସେ ଅଜାତିଆ । ଅଜାତିଆ ଘରେ ପଶିପାରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କଲେ ଯାଇ ଘରକୁ ପଶିପାରିବ । ନଚେତ୍ ନାହିଁ । ନାରସେନାକୁ ଘରୁ ତଡ଼ି ଦିଆଗଲା ।

ଅଜାତିଆ ନାରସେନା ଅତି ଦୁଃଖରେ ଘରୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସିଲା । କୁଆଡ଼େ ବା ଯିବ, ଚାରିଆଡ଼ ବୁଲି ବୁଲି ସେ ସେଇ ପଥର ବନ୍ଧ ଉପରେ ଶୋଇପଡ଼ିଲା ।

ଟିପ୍ପଣୀ

ରାତିର ଶେଷ ପହରରେ ତାର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ଉଠିପଡ଼ି ଦେଖିଲା, ତାର ମାଆ ତାକୁ କୋଳେଇ ଧରିଛି । ସାରା ରାତି ତାର ଏକୋଇର ବଳାକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ସେ ପଥର ବନ୍ଧ ଉପରେ ତାକୁ ପାଇଥିଲା । ମାଆ ତାକୁ କୋଳେଇ ଧରିଥିବା ଦେଖି ଚମକି ପଡ଼ିଲା ନାରସେନା । ସେ ବାରଣ କରି କହିଲା ଯେ ସେ ଅଜାତିଆ, ତାକୁ ଛୁଇଁଲେ ମାଆର ମଧ୍ୟ ଜାତି ଚାଲିଯିବ । ମାଆ ପୁଅକୁ ବୋଧ ଦେଇ କହିଲା, ତାର ଜାତି ଯିବ ନାହିଁ କାରଣ ସେ ତାର ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ । ଅଜାତିଆ ନାରସେନା ପୁଣି ପଚାରିଲା ତାକୁ କିଏ ଜାତି ପଚାରିଲେ ସେ କ'ଣ ଉତ୍ତର ଦେବ ? ମାଆ ତାକୁ ଆବେଗରେ ଆହୁରି କୋଳକୁ ଭିଡ଼ି ଆଣି ବତାଇଥିଲା ଯେ ସେ କହିବ ମାଆର ପୁଅ ବୋଲି । ଏହିଭଳି ସ୍ନେହ ବୋଳା କଥାଶୁଣି ନାରସେନାର ମନ ଶାନ୍ତ ହେଲା । ତଥାପି ସେ ଆଉ ଗାଁକୁ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ତା ମାଆ ମଧ୍ୟ ଗାଁକୁ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ପୁଅ ସାଙ୍ଗରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଗାଁ ଛାଡ଼ିଲା । ନାରସେନାକୁ ଅଜାତିଆ ବୋଲି ସମାଜ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲା । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ଏଭଳି କୁସଂସ୍କାର ରହିଛି ତାହାକୁ ମାଆ ତ୍ୟାଗ କରି ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ବହୁଦିନେ ପରେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ନାରସେନା, ପୀର୍ ମହମ୍ମଦ ନାମ ଧାରଣ କରି ଛତ୍ରପୁର ସହରରେ ବାସ କରୁଛି ।

ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ମୂଳକ କାହାଣୀଟି ଏହି ଗଳ୍ପର ବଳିଷ୍ଠ ଉପାଦାନ ।

ଚରିତ୍ର:

ଗଳ୍ପରେ ଦୁଇଜଣ ଚରିତ୍ର ମନରେ ଖୁବ୍ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରନ୍ତି । ଜଣେ ନାରସେନା ନାଇଡୁ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ହେଲା ତାର ମାଆ ।

ନାରସେନା: ନାରସେନା ଚଉଦ ବର୍ଷର ତରୁଣ । ରସୁଲକୋଣ୍ଡା ଘାଇର ଶ୍ରମିକ ସେ । ଶ୍ରମଜୀବୀ । ଶ୍ରମକରି ଗୁଜୁରାଣ ମେଣ୍ଟାଏ । ଦିନେ ସାରା ପଥର ବୁହେ । ରାତିରେ ଘରକୁ ଫେରି ବିଶ୍ରାମ ନିଏ । ଘରେ ତାର ବାପା ଓ ମାଆ । ଏ ହେଉଛି ତାର ନିତିଦିନିଆ ଜୀବନ । ଏଥିରେ ଫୁଟି ଉଠିଛି ଶାନ୍ତି ଓ ସରଳତା ।

ଶ୍ରମିକ ନାରସେନା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ମିଳିମିଶି କାମ କଲାବେଳେ କେତେକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଉପଲବ୍ଧି ହାସଲ କରିଛି । ଶ୍ରମକୁ ସେ ଆଶୀର୍ବାଦ କି ଅଭିଶାପ ବୋଲି ମନେ କରେ ନାହିଁ ବରଂ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ କର୍ମ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ କରେ । ତାହାକୁ ନିଷ୍ଠାର ସହ ପାଳନ କରେ । ସେତିକି ନୁହେଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନରେ ପଟୁତା ଫୁଟାଇ ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରେ । କିଏ କେତେ ପଥର ବୋହି ପାରିବ ସେଥିପାଇଁ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ ପ୍ରତିଯୋଗିତା । ସେଇଠି ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଶିକ୍ଷା ହାସଲ କରିଛି । ଶ୍ରମିକମାନେ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ, ସମ୍ପ୍ରଦାୟରୁ ଆସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତାହା ଗୌଣ । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟ ହେଲା ସେମାନେ ଶ୍ରମିକ । ତେଣୁ ଧର୍ମ, ଭାଷା, ଜାତିକୁ ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚନୀଚ ଭେଦଭାବ ନଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପରିଚୟ ହୋଇଥିବାରୁ ସମସ୍ତେ ସମାନ । ନାରସେନା ନାଇଡୁ ଏଥିପାଇଁ ଗଙ୍ଗାନାଇଡୁ, ରାମଦାସ, ମଧୁରାଉଳ, ରଘୁମିଶ୍ରଙ୍କ ସହ ଜଣେ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲା । ଜାତିଧର୍ମ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ମଣିଷ ଓ ସମସ୍ତେ ସମାନ ।

ସାମ୍ୟଧର୍ମର ଅମୃତ ରଖିଥିବା ନାରସେନା ଜୀବନରେ ଦିନେ ଆସିଛି ଆକସ୍ମିକ ଝଡ଼ । ସେଇ ଝଡ଼ରେ ଓଲଟ ପାଲଟ ହୋଇଗଲା ତାର ଜୀବନ । ସାରା ଦିନର କଠିନ ପରିଶ୍ରମ ପରେ ମନୋରଞ୍ଜନ ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରମିକ ଦଳ ବଣଭୋଜି କରିଥିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ଉତ୍ସବ । ସେମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ମାତି ଉଠିଲେ ସେଥିରେ । ଭୋଜି ଖାଇ ନାରସେନା ଘରକୁ ଫେରିଲା । ସେତେବେଳକୁ ରାତି ଅଧ । ତାକୁ ତା ଘର ଭିତରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ବାରଣ କରାଗଲା । କାରଣ ସେ ଅଜାତିଆ ହୋଇଗଲା । ବାରଜାତି ତେର ଗୋଲାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଏକାଠି ଖାଇବା ଯୋଗୁଁ ତାର ଜାତି ଗଲା । ସେ ପ୍ରଥମେ ଏକଥା ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ, ବଣଭୋଜିର ଆନନ୍ଦ ତା ମନରୁ ଲିଭିଗଲା । କେତେ ନେହୁରା ହେଲା, ମାତ୍ର ଉତ୍ତର ପାଇଲା, "ନା, ଅଜାତିଆର ଏ ଘର ନୁହେଁ ।" ନିଜ ଲୋକ ତା କଥାକୁ କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲେ ନାହିଁ । ସେ ଗଛ, ପଥର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ନିବେଦନ କଲା, ଏପରିକି ବାଟକଡ଼ର ସିନ୍ଦୂରବୋଳା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ କୁଣ୍ଢାଇ ଧରି କାନ୍ଦିଲା । କେହି ତାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲେ ନାହିଁ ।

ଘରୁ ତଡ଼ା ଖାଇ ନାରସେନା, ଯେଉଁଠାରୁ ସାମ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲା ସେହି ପଥର ବନ୍ଧ ଉପରେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଶୋଇପଡ଼ିଲା । ରାତି ଶେଷରେ ତା ମାଆ ଆସି ତାକୁ କୋଳେଇ ନେବାରୁ ତାର ପ୍ରାଣ ଶାନ୍ତ ହେଲା । ତାର ଅସହାୟତା କଟିଗଲା, ଭୟ ଦୂର ହେଲା । ସାହସ ଫେରି ପାଇଲା । ବଞ୍ଚିବାର ନୂଆ ରାହା ପାଇଥିଲା । ସେ ମାଆକୁ ନେଇ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲା । ସେ ଜାତିକୁ ଫେରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କଲା ନାହିଁ, କି ଅଜାତିଆ ବୋଲି ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କଲା ନାହିଁ । ସଂସାରରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ଛତ୍ରପୁର ସହରରେ ପୀର ମହମ୍ମଦ ନାମ ଧାରଣ କରି ସେ ଜୀବନ ବିତାଇଲା ।

ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ଯୋଗୁଁ କେତେ ଯେ ଜାତିଚ୍ୟୁତ ହୋଇଛନ୍ତି ତାର କଳନା ନାହିଁ । ନାରସେନା ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ । ଜାତି ଅପେକ୍ଷା ମଣିଷ ହୋଇ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ସେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛି । ସବୁର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ମନୁଷ୍ୟ ସତ୍ୟ - ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛି ନାରସେନା । ନାରସେନା ଚରିତ୍ରର ଏହି ଦିଗଟି ଅତି ବଳିଷ୍ଠ ଓ ପ୍ରେରଣାଦାୟକ ।

ମାଆ : 'ଜାତିର ଧକ୍କା' ଗଳ୍ପର ଅସାମାନ୍ୟ ଚରିତ୍ର ହେଉଛି ନାରସେନାର ମାଆ । ମାତୃତ୍ୱ ହିଁ ତାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ସେହି ଧର୍ମ ପାଳନ କରି ସେ ମହୀୟସୀ ପାଲଟିଛି । ତାର ମହାନତାକୁ ନେଇ ଗଳ୍ପର ସୃଷ୍ଟି ବୋଲି ଲେଖକ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି । ମାଆ ଗଳ୍ପରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ ଦେଖାଦେଇଛି କିନ୍ତୁ ସେତିକିରେ ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଏତେ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି ଯେ ତାର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ ।

ତାର ଏକୋଇର ବଳା ନାରସେନାକୁ ଯେତେବେଳେ ଅଜାତିଆ ବୋଲି ଘରେ ପଶିବାକୁ ମନା କରାଗଲା, ସେତିକିବେଳେ ମାଆ ସେହି ଆଦେଶକୁ ସ୍ୱାଗତ କରିନାହିଁ । ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସମାଜର ପ୍ରତିବାଦ କରିବାକୁ ମଧ ତାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ପିଣ୍ଡା ସେପାଖେ ଥାଇ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି ପୁଅ ପ୍ରତି ସମବେଦନା ଜଣାଇଛି । ନାରସେନା ରାତି ଅଧରେ ଘରୁ ଚାଲି ଆସିବା ପରେ ମାଆ ଆଉ ଘରେ ରହିପାରି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବନ୍ଧନ ଅପେକ୍ଷା ପୁଅ ପ୍ରତି ଅନାବିଳ ସ୍ନେହ ସେଦିନ ଜୟଲାଭ କରିଛି । ବ୍ୟାକୁଳ ହୃଦୟରେ ସେ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପୁଅକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଶେଷରେ ପାଇଛି ବନ୍ଧ ଉପରେ । ତାର ମାତୃହୃଦୟ ଶାନ୍ତ ହେଲା । ପୁଅ କପାଳରେ ବୋକ ଢ଼ାଳି ହୃଦୟର ସମସ୍ତ ସ୍ନେହ ଅର୍ପଣ କରିଛି ।

ଜାତିର ଧକ୍‌କା

ସମାଜ ତାର ପୁଅକୁ ଅଜାତିଆ କହିପାରେ, କିନ୍ତୁ ମାଆ ପାଖରେ ସେ ଅପବାଦର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ସମାଜର ଏହି କୁତ୍ସିତ ପରମ୍ପରାକୁ ସେ ମାନି ନାହିଁ । ଅବଜ୍ଞା କରିଛି । ନାରସେନା ଯେତେବେଳେ କହିଲା ତାକୁ ଛୁଇଁଲେ ମାଆର ଜାତି ଚାଲିଯିବ, ସେତେବେଳେ ସେ କହନ୍ତି "ମୋର ଜାତି ଯିବ ? ମୁଁ ପରା ତୋର ମାଆ !" ମାଆର ଏ ସ୍ନେହବୋଳା ଉକ୍ତି ନାରସେନା ମନରେ ଭରିଦେଇଛି ଆଶ୍ୱାସନା । ସମାଜ ଯେଉଁ ଆଘାତ ଦେଇଥିଲା ତାହା ମାଆର କଥା ପଦକରେ ପ୍ରଶମିତ ହେଲା । ନାରସେନା ପୁଣି ପଚାରିଲା ଅନ୍ୟମାନେ ତାର ଜାତି କ'ଣ ପଚାରିଲେ ସେ କ'ଣ ଉତ୍ତର ଦେବ ? ମାଆ ବତାଇଦେଲା, "କହିବୁ ମୋର ପୁଅ ବୋଲି ।" ସମାଜ ଛଡ଼ା ନାରସେନା ପୁଣି ଯୋଡ଼ି ହୋଇଗଲା ମାଆ ସହିତ । ମାଆ ଆଉ ନାରସେନାକୁ ଏକୁଟିଆ ଛାଡ଼ି ନଦେଇ ତା ସହିତ ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲା । ପୁରୁଣା ସମାଜଠାରୁ ବହୁ ଦୂରକୁ । ପତିତ ପୁଅ ପୁଣି ଥରେ ଠିଆ କରାଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହ ମମତା ଭରା ସାହସ ପ୍ରଦାନ ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରକୁ ମହିମାନ୍ୱିତ କରିଛି । ଜାତି-ଚ୍ୟୁତ ନାରସେନା ଜାତିର ଧକ୍କା ଖାଇ ହୁଏତ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥାନ୍ତା ମାତ୍ର ମାଆ ଯୋଗୁଁ ତାର ମଣିଷପଣିଆ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଛି ।

ଗାଉଁଲି ଅଶିକ୍ଷିତ ମାଆଟିଏ ଯେଉଁ ମହାନ୍ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇଛି ତାହା ଅତୁଳନୀୟ । ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉକ୍ତି ଓ ଆଚରଣ ସରଳ ଅଥଚ ଅତି ଗଭୀର ଓ ଯଥାର୍ଥ ମଧ୍ୟ । ମାନବ ପ୍ରାଣର ଶାଶ୍ୱତ ବାଣୀ ତା ଭିତରେ ହୋଇଛି ଝଙ୍କୃତ ।

୧.୬ ପାଠାନ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନ (ଦୀର୍ଘ)

I. ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମାଜର ଧକ୍କା ପଠିତ ଗଳ୍ପରେ କିପରି ରୂପ ପାଇଛି ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

II. ଗଳ୍ପଟି ଏକ ମାତୃ ହୃଦୟର କାହାଣୀ – ପ୍ରତିପାଦନ କର ।

III. ନାରସେନା ନାଇଡୁର ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ କର ।

IV. ଜାତିର ଧକ୍‌କା ଗଳ୍ପରୁ ଗାଳ୍ପିକଙ୍କ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ବିଚାର କର ।

ପାଠାନ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନ (ସଂକ୍ଷିପ୍ତ)

i) ସମସ୍ତେ ନିଜକୁ କ'ଣ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଉଥିଲେ ?

ii) ନାରସେନା କାହାଠାରୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଗୁଣ ଶିଖିଛି ?

iii) କୁଲିଙ୍କର ଧ୍ୱନି ଭିତରୁ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଉଠି କ'ଣ ସୃଷ୍ଟି କଲା ?

iv) ନାରସେନା ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ କାହାର ଛବି ଦେଖିଲା ?

v) କୁଲିମାନେ ଆନନ୍ଦରେ କି କି ଧ୍ୱନି ଦେଉଥିଲେ ?

vi) ନାରସେନାର ଜାତି ଚାଲିଗଲା କାହିଁକି ?

vii) ପୁଅ ରାତିରେ ଘରଛାଡ଼ି ଆସିବା ପରେ ମାଆ କ'ଣ କଲା ?

viii) ଘରୁ ଧକ୍କାର ଶୁଣି ନାରସେନା କ'ଣ ଭାବିଲା ?

ix) ନାରସେନା ରସୁଲକୋଣ୍ଡାରୁ ଚାଲିଯାଇ କେମିତି ରହିଥିଲା ?

x) କୁଲିମାନଙ୍କର ହସ ବିଚିତ୍ର କାହିଁକି ?

xi) ଶ୍ରମିକମାନେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ବୋଲି କେମିତି ବୁଝିଥିଲେ ?

xii) ନାରସେନା ମନଦୁଃଖରେ ଘରୁ ଆସି କ'ଣ କଲା ?

xiii) ଘାଇଠାରୁ କେତେ ଗଭୀର ସେ ଝରଣା - ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ କଣ ?

xiv) ମାଆ କାହିଁକି କହିଲା, 'କହିବୁ ମୋର ପୁଅ ବୋଲି' ?

୧.୭ ବିଷୟ ବୋଧଗତ ପ୍ରଶ୍ନ

I. **ବନ୍ଧନୀ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ ଉତ୍ତର ବାଛି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର -**

କ) ସେହିଠାରେ ....ବିରାଟ ଘାଇ ବନ୍ଧାଯାଉଛି ।
(ଖଲିକୋଟ୍, ଗଞ୍ଜାମ, ରସୁଲକୋଣ୍ଡା, ଆସିକା)

ଖ) ଘାଇରେ କାମ କରୁଥିବା କୁଲିଙ୍କର .... ହେଉଥିଲା ।
(ତ୍ରିନାଥ ମେଳା, ଶୁଭ ଅନୁକୂଳ, ଭୂମିପୂଜା, ବଣଭୋଜି)

ଗ) ଗଭୀର ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ତା ଉପରେ କାହାର .... ପଡ଼ିଲା ।
(ଅଭିଶାପ, ଆଶୀର୍ବାଦ, ଲୁହନିଃଶ୍ୱାସ, ଫୁଲଚନ୍ଦନ)

ଘ) ମୁଁ .... ମାଆ, ମୋତେ ଛୁଇଁଲେ ଜାତି ଯିବ ।
(ବିଦେଶୀ, ଅଜାତିଆ, ଦେଶଦ୍ରୋହୀ, ଗୋବଧକାରୀ)

ଙ) ପୁଅ ସତୃପ୍ତ ଭାବରେ ମାଆର .... ମୁଖ ମଣ୍ଡଳକୁ ଚାହିଁଲା ।
(ହାଡୁଆ, ସୁନ୍ଦର, ସ୍ନେହ ଲାବଣ୍ୟମୟ, ଖିଲାଳ)

୧.୮ ବିଷୟ ବୋଧଗତ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ମାଳା

I. କ) ରସୁଲ କୋଣ୍ଡାର ଖ) ବଣଭୋଜି ଗ) ଅଭିଶାପ ଘ) ଅଜାତିଆ

ଙ) ସ୍ନେହ ଲାବଣ୍ୟମୟ

- • -